

L.

nyugalmas vakáció
a colmari házban

NYOLCVANNÉGY NYARÁN, MIUTÁN lettem életem utolsó és véglegesnek tekintett vizsgáit – mert nem éreztem hajlandóságot még egyszer ebben a műfajban gyakorolni magam –, visszavonultam a család colmari házába. Túl voltam a diplomaszerezésen, és fikarcnyi kedvem sem volt szembenézni e tény következményeivel a vakáció végéig. Ott tátongott előttem az a jellegzetes utolsó nap utáni üresség, ami olyankor szokott megnyílni, mikor egy hatalmas erőfeszítést követően, amelynek már csak a végét várod, érzed, hogy beszippant a legrettenetesebb sivatag, s vár reád egy jellegtelen vidéki városban töltendő, nyomasztóan sivár nyár. Az ilyen városok ébresztenek gyűlöletet már kora gyermekkorban azokban az ifjakban, akik, mint jómagam, véletlen találkozássokra, nagyvárosi kalandokra és veszélyes kihívásokra áhítoztak. Az ilyen városokat szeretjük meg aztán elkerülhetetlenül, ahogy

elmúlnak felettünk az évek. Akkor azonban ez a pillanat még nem érkezett el, mint ahogy ma sem.

Első nap délig ágyban maradtam. Azért jöttem haza, hogy pihenjek, és lelkiismeretesen pihenni is fogok, mivelhogy így döntöttem. Ez jelentős erőfeszítést követelt tőlem, és szándékomban is állt felhagyni a lustálkodással, amint kibontakozik a láthatáron egy valamivel ígéretebb terv. Na de miféle? Vége a vizsgáknak, melyek addig igazodási pontként szolgáltak és értelmet adtak az életemnek, a helyükre pedig még nem nyomult be semmi, nekem pedig kétségeim voltak afelől, hogy lesz-e ez valaha másképp. Könyvekről hallani sem akartam még egy ideig. A barátaim távol voltak a várostól. Voltaképp semmi okom nem volt rá, hogy kikeljek az ágyból szeptember elsejéig, amikor is majd elindulok a nagy útra, amely – mint eldöntöttem – örökre meghatározza majd az életemet. Addig azonban nem volt más kiút, mint kénytelenségből eltölteni valahogy az idióta kánikula e két hónapját. Valamit pedig ki kellett találnom, mert szörnyen viselkedtem, amikor nem volt semmi dolgom, olyankor elviselhetetlenné, utálatossá váltam. Az életem akkor futott jó vágányon, ha egymásba kapcsolódó tervek sora rajzolta ki vonalát, tervek hiányában csak vergődtem, mint a partra vetett hal.

Gyakran megesett velem, hogy terveim áldozatává váltam, de akkor sem voltam hajlandó változtatni rajtuk, s ebben annyira megmakacsoltam magam, hogy én is meglepődtem. Abban a pillanatban például az a megváltoztathatatlan tervem ejtett csapdába, amely kettő, a családi házban eltöltendő hónapot irányzott elő. Nem számított, hogy közben megváltozott a véleményem, és már másra vágytam – tulajdonképpen mindig mást szerettem volna csinálni, a terveim azonban felülírták vágyaim mindegyikét.

Egyszer olvastam valahol, hogy ha egy borzalmas tettet akarunk elkövetni, az a legjobb, ha úgy teszünk, mintha nem változtathatnánk véleményt. Én mindenre ezt a formulát alkalmaztam, akár borzasztó, akár másmilyen tettekről volt szó. Némely felszínes lények csodálattal adóztak ennek a hozzáállásnak; gondolom, hogy az állhatatosság egy felsőbbrendű típusával vagy valami ilyesmivel azonosíthatták. Más, élesebb elméjű és rosszabb indulatú személyek egész egyszerűen önkényeskedő és rugalmatlan tökfejnek tartottak, aki a saját vágyait csak ily módon képes kezelni. Olyannyira, hogy megvádoltak még szeszélyességgel is, mely jelző látszólag épp az ellenkezőjét látszott lefedni annak, amilyen voltam, noha voltaképpen a megállapítás bírt némi igazságtartalommal. Egy rémisztően rendszerezett szeszélyes alak vagy, mondta Marie, aki teljes idejét személyiségem analizálására fordította: egy szeszélyes alak, aki néhány alapvető szeszélyét jól megfontolt döntésnek álcázza, majd ezekre építi az életét – úgy, ahogyan a kisgyerekek, akik általában igen aprólékosan kidolgozott terveket kovácsolnak, mert még nem ismerik a véletlen erejét. Szerintem ez nagyon vitatható, de Marie – aki nem volt hajlandó erről vitát nyitni – csak erősködött, hogy én nem úgy működöm, mint ahogyan más normális emberek, akiknél általában az a helyzet áll elő, hogy felveszik a kesztyűt, mikor missziójuk teljesítése közben egy szeszélyes véletlen keresztbe tesz nekik, és küzdenek az ügyért, ezzel szemben én szeszélyes elhatározásból igyekszem megvalósítani a szeszélyeimet, és az értelem logikus tanácsai ellen küzdök, amelyek megpróbálnak eltéríteni ettől az eredeti szándékomtól.

Igazándiból ebben tényleg volt valami; Marie borzalmas igazságokat tudott kimondani, nem feltétlenül a rossz neveltetéséből kö-

vetkezően, hanem azért, mert volt benne egy nagy adag rosszindulat. Rendelkezett azzal az adománnyal, amit jó ízlésnek szokás nevezni, valami olyasfajta magasabb rendű erénnyel, amelyet alapjában véve csak szűkebb környezetének tagjainál szeretett alkalmazni. Ez egy igen nemes erény, ha otthondizájn, hoteldekoráció, lakástextil-vásárlás esetén, vagy történetesen a festészet, esetleg a költészet területén alkalmazzák. Ám amikor emberi beállítottságok elemzésére szolgál, következményei erősen nyugtalanítók lehetnek.

Számomra, azon túl, hogy nyugtalanítók, még gyötrők is voltak. Én egyenes ember vagyok, s kezdetben ő is eleve ilyennek könyvelt el; később azonban elkezdett kételkedni a jóhiszeműségemben és az őszinteségemben. Úgy döntött, hogy az őszinteség esetében csak egy felvett póz, egy álarc, úgyhogy eleve érvényteleníti önmagát. A másik verzió az volt, hogy az őszinteségem nem más, mint a középszerűség és a képmutatás jele, amely tulajdonságok az ő szemében ugyanazt jelentették, mármint a színlelés és a középszerűség.

Az a Bruher utcai kéregető, az a részeg tíz frankot akart legombolni róla, erre ő egy százast adott, mire én azt találtam mondani neki: „Á, nem érdemes, úgyis csak elissza.” Lesújtó tekintetet vetett rám; s én nem tudom, miért mondtam akkor ezt, hisz nekem aztán édes mindegy volt, hogy ad vagy nem ad, én is szoktam adni egész gyakran; nem tudom, miért zavart, hogy odaadja neki azt a százast, még arra sem emlékszem, hogy zavart-e egyáltalán, de azt mondtam:

– Á, nem érdemes, úgyis csak elissza.

Nagylelkűségét bíráló szemrehányásomra első reakcióként szabadkozott. Azt mondta, nem volt nála apró, azért kellett odaadnia a százast. De egykettőre összeszedte magát – abból vettem észre, hogy a szeme sötétebben kezdett csillogni –, s támadásba lendült.

Hogy lehettem ilyen visszataszító? Hogy tudtam ilyen smucig lenni? Hogy lehetek ilyen undorító pénzsóvár alak? Fogalmam sem volt róla, hogy lehettem az, többek közt azért, mert nem voltam az. Tulajdonképpen nem tudom, miért mondtam neki, amit mondtam, messze nem az volt a helyzet, hogy a párosunkban én lettem volna a Zsugori ő meg a Bókezű, de attól a pillanattól fogva ez lett az új szereposztás, én lettem a Nagy Zsugori, a Zsugoriak királya, az önző, gonosz gazember, de nem az ördögi és izgalmas gonosz figura, hanem egy lélekben szegény, egy fősvény gonosz, vagyis egy siralmas alak, így döntött Marie.

Ez a szerep annyira rám ragadt, hogy akármit is tettem, csak egyre jobban illett rám, minden mozdulatomtól, s minden, a szájjamat elhagyó szótól a képlékeny, de tartalmában szilárd, mégis rugalmas szerep egy száraz kis *klikk*-kel mágnesként tapadt arcomra, mint valami elektromossággal feltöltődött műanyag huzat.

A villámgyors Marie minden cselekedetemet, akár kicsit, akár nagyot, azonnal *értelmezte*, majd ezt követően besorolta őket a legfősvényebb, legembertelenebb és leganyagiasabb tettek kategóriájába, amelyeket neki rövid, ám kategorizálásban és értelmezésekben igen gazdag élete során alkalma volt számba venni.

Az egyszerű biztos, hogy Marie nem élt még sokat – fiatal volt –, ám értelmezés tekintetében átlagon felül teljesített. Én pedig ezen időszakában végig ott voltam szupererős nagyítója fókuszában. Egészen addig, amíg el nem döntötte, hogy nem vagyok eléggé olyan, amilyen vagyok, de erről majd később ejtek szót. Az a helyzet, hogy bárki, aki engem ismert, elmondhatta rólam, hogy becsületes, hűséges és nemes lélek vagyok. Lehetséges, hogy nem volt teljesen egyöntetű ez a vélekedés, Marie pedig csakis és kizárólag makulátlan képletekben tudott gondolkodni. Úgy éreztem magam mellette, mint akit élve

boncolnak és apróra kielemeznek. A kéregetős esettel pedig végleg elvágтам magam.

Nem tudom, miért mondtam, hogy biztos piára költi a százast, semmi jelentősége nem volt, hogy arra költi-e vagy sem, és ki vagyok én, hogy megítéljem, mire kellene költenie, mondta Marie, és igaza volt, nem tudom, miért mondtam. Talán azért, hogy felhívjam a figyelmet egy jellemvonására, amelyet én eltúlzottnak tartottam, és zavart is, bár ahány dolog engem zavart benne, azt össze se lehetett hasonlítani annak mértékével, ami őt zavarta az én lényemből, mert az *jószereivel az egész én* voltam, attól a bizonyos pillanattól fogva pedig az *egész én*.

Marie-ről azt tartottam, hogy különlegesen hajlamos a részvételre, bármi kiválthatta nála ezt az érzelmet, s talán ezért tetszett nekem annyira, amikor adott pillanatban embertelenül kőszívű tudott lenni, ellenben enyhén idegesített minden olyan jel, amely megerősítette azt, amit olyan eltúlzottnak éreztem benne. Talán ezért tettem azt a hülye megjegyzést a százásra, így mondtam ki az ítéletemet. Véleménye mélyen lesújtó volt, egy darabig nem is szólt hozzám. Mint mondta, képtelen volt rá. *Fontos jelzés* volt, mondta, s ez a fontos jelzés idővel egyfajta tabuvá változott. Nem beszéltünk róla, de tudtam, hogy ott volt az a *jelzés*, hogy vannak dolgok, amelyeket Marie nem bocsát meg, mert képtelen rá. Az eset utáni napokban kezdte nagyon igazságtalanul kiterjeszteni stigmámat a családom egészére, amint arra a megjegyzéseiből következtetni lehetett. Olyasmiket mondott, hogy: „Látszik, hogy Hoozenberger vagy, a Hoozenbergerek képtelenek másképp viselkedni”, amit később felváltott a „Micsoda egy undorító Hoozenberger vagy te!”.

Nem tudom, miért tűrtem ezt el tőle. Családom apai ágon a legnormálisabb emberfajtából való, tisztelik a társadalmi együttélés

szabályait, kicsit unalmasak, azok közé tartoznak, akik bekeretezik a gyerekek diplomáját, és kiakasztják a falra, meg ilyesmi, de teljesen normálisak. Nem arról volt szó, hogy különösképp dagadt volna a keblem a büszkeségtől, mert Hoozenberger-sarj vagyok, azt viszont igazágtalannak éreztem, hogy ő olyan könnyedén szitokszóvá alakítja a vezetéknevemet, melybe belesűríti minden megvetését. Az ő jó ízléssel kapcsolatos követelményei miatt kezdtem furcsán érezni magamat. Tagadhatatlan, hogy Marie istenáldotta tehetséggel tudta megmondani valakiről első ránézésre, hogy milyen ember az illető, és mit rejteget a viselkedése mögött. Istenáldotta tehetsége volt ahhoz, hogy kikalkulálja, mennyire őszinte valaki, és emberileg mennyire autentikus. Marie egy tudományos beállítottságú boszorkány volt. Egy édes kis boszorkány. Egy boszorkány.

Az élete ettől elég kényelmetlenné vált. Meg az enyém is. Úgy hiszem, az egyik dolog, ami miatt megkönnyebbülést éreztem, amikor útjaink szétváltak, az volt, hogy tudtam, én sosem lennék képes rá, hogy az ő követelményeinek egészében megfeleljek, nem rendelkeztem azon tulajdonságok mindegyikével, amelyeket Marie alapvetően fontosnak tartott: bátorság, nagylelkűség, különleges elméleti képességek, eredeti és pontos kifejezések megtalálásának adománya. Az nem számított, hogy ő vajon megérdemli-e, hogy megkapja valakiben ezeket a tulajdonságokat, neki *ezek voltak a követelményei*. Kedvesen, szórakozottan, angyali mosoly mögé bújtatva gyakorolta veszélyes tevékenységét, az élő tetemek felboncolását, s ebbéli ténykedése nem volt sem rosszindulatú, sem jóindulatú, csak egyszerűen kísérleti. Képtelenség lett volna megsejteni, hogy a fejében járó gondolatok milyen útvesztőszerű tekervényességgel közlekedtek, de későbbi részletes beszámolóí nyomán tudomást szereztem

róla. A vele gyanútlanul találkozó emberek mozdulatai, szavai, odahajlásai, pillantásai, szemrebbenései mind alapos elemzésre adtak okot, s kidolgozott következtetéseinek tárgyát képezték. Ezekből kiindulva végezte a válogatás könyörtelen munkáját, melynek során egyeseket legélénkebb érdeklődésére és szenvedélyes rajongására méltónak ítelt.

Ezek a követelmények földbe tiporták a hozzám hasonló tökéletlen lényeket, aki csak egy átmeneti időszakra szóló kiválasztás eredményeként kerültem képbe nála, amint azt két évig tartó kapcsolatunk is bizonyítja. Valójában inkább mondhatnám, hogy elégtelennek talált, nem pedig tökéletlennek. Ami őt zavarta bennem, az volt, hogy szerinte én *mindenben elégtelennek* bizonyultam. Majdnem tökéletes voltam, de nem voltam elég tökéletes, s még kevésbé sikerült teljesítenem a tökéletlenség követelményeit. Ha legalább eléggé tökéletlen lettem volna, akkor valamiben elég lehettem volna. De én semmiben sem voltam elég. Ő vajon az volt? Az nem fontos, mondta Marie. És igaza volt: az ő követelményeiről volt szó, nem az enyéimről. Az a tény pedig, hogy én képes voltam egy ilyen szűkkeblűségről tanúskodó kérdést megfogalmazni, hogy vajon ő rendelkezik-e azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket rajtam számon kér, újabb hárompontos esést eredményezett az elégségességi skálámon, és ez egyre inkább így ment. Nem voltam se elég ez, se elég az. „Te aztán nem vinnéd vásárra a bőröd!”, szokta mondani (már miért kéne odavinnem?, gondoltam akkor). Marie elismerte, hogy nincs joga a bőrömet követelni, de ő csak olyan valakit tudott teljes odaadással szeretni, akiről tudta, hogy adott helyzetben, érzelmeinél fogva, bizonyos pillanatban képes lenne az életét is adni (ezek voltak az ő követelményei). Én azzal érveltem, hogy ennél a bőrös esetnél addig nem lehet tudni semmi

bizonyosat, amíg az ember bele nem kerül egy szélsőséges helyzetbe, s útközben a helyzet biztosan több meglepetéssel is szolgálna; de ott volt a *fontos jelzés*, amely néma szemrehányásként mindig megbújt a háttérben: ha nem tudtam könnyedén megválni egy százfrankostól, hogy odaadjam egy kéregetőnek, akkor hogyan tudnék megválni a felbecsülhetetlen értékű bőrömtől?

Nem, mondta Marie. Nem voltam eléggé tántoríthatatlan a magam dolgaiban. Ha valamiben tökéletes voltam is, az nem volt elég különleges, nem volt utolérhetetlen; ha valamiben tökéletlen voltam, bocsánatát nem tudtam kiérdemelni azzal, hogy viccesnek és sebezhetőnek mutattam magam; ha volt egy erényem, az nem volt elég nagy, ha volt egy gyengeségem, abból nem tudtam erényt kovácsolni. Nem voltam eléggé autentikus, elég éles elméjű, elég hiteles, elég szenvedélyes, elég áteresztő, elég rugalmas, elég rugalmatlan, elég rendkívüli, elég érzékeny; vagyis maga az elégtelenség. Szerinte én mindennek a keveréke voltam. Nem létezett bennem semmi tiszta formában, ahogy az neki tetszett volna. Csakis keverék. És nem kettősség vagy sokarcúság; úgy, hogy nem nagyon vagy valamilyen, de annál inkább vagy valami más (ez a változat még mindig jobban tetszett volna neki), hanem egy keverék (mindenből van benned egy kicsi – *egy kicsi* –, s mindez keverékben). Ez bosszantotta. Megvolt bennem minden, de nem volt semmim az ő számára. Semmi, amit nekiadhattam volna. Az ő tekintetétől az elégtelenségek száma csak egyre sokszorozódott, s én már képtelen voltam ellenőrizni a folyamatot, mivel az Marie egyre több véráldozatot követelő értelmező szenvedélyétől függött. Minden pillanatban új elégtelenségeket fedezett fel, és a vele eltöltött két év alatt számuk úgy megsokszorozódott, akár egy dühöngő pestisjárvány áldozatainak száma.

Én, akit a környezetében található emberek nagy része bemutatásra nagyon is érdemes illetőként tartott számon, az ő egyre több csalódást elkönyvelő álláspontjából mindinkább a megtestesült közepszerűség szobrának látszottam, nem is beszélve arról a gonoszságról, amelyet gondosan titkoltam, vagyis, ha egyszerűen csak egy közepszerű idiótának tart, akkor nem utál meg annyira – mert Marie-nak nagy szíve van, ehhez kétség nem férhet –; ám mivel ezenkívül még rajtam volt az egoizmus bélyege is, a dolog nem végződhetett jól.

Mindezt csak azért tudom magamról, mert a múlt eseményeinek fényében már képes vagyok világosan elemezni, bár, ha mélyebben belegondolok, tudtam már akkor is, mert Marie minden tapintat nélkül közölte velem. Az ő szeretetébe sosem szorult egy szemernyi irgalom sem, s tulajdonképpen addig el sem engedett, amíg részletesen nem közölte velem a két év alatt rajtam folytatott és már említett vizsgálódásainak eredményét, mely teljes egészében negatív lett.

Mindenesetre, amit én tehettem az ügy érdekében, édeskevés volt. Én megváltoztattam volna a viselkedésemet, a hatékonyságomat, megváltoztattam volna akármit, csak hogy a kedvében járjak. Ám amikor ráébredtem, hogy az, amit a szememre hányt, maga az egész lényem, s benne volt a pakliban, hogy egy óvatlan pillanatban majd arra kér, vigyem vásárra a bőrömet, melyhez, el kell ismernem, erősen kötődtem, elválásunk felrémelő lehetősége titokban kezdett a megkönnyebbültség gondolatával társulni.

A megkönnyebbülésnek ebben az állapotában töltöttem azt a tavaszt, és szilárd meggyőződésem volt, hogy soha többé nem találkozom vele. Lemondtam róla, s belemerültem a gyengéd érzések nosztalgiájába, melyek között azonban nyoma sem volt az amiatt érzett elkeseredettségnek, mert valami nem lehetett és már nem is lesz soha. Terveim

között nem szerepelt más, mint az, hogy a nyarat Colmarban töltssem, pont úgy, ahogyan azt elterveztem. De azzal se megy majd el sok idő, amíg kitalálom, mivel töltssem el azt a két hónapot otthon. Kitalálok valamit, amit kezdetben lehet, hogy nem csinálok majd szívesen, de akkor is csinálni fogom, mivelhogy elterveztem, s ez a valami a saját fejlődése során telítődik majd értelemmel; hisz ezekben a tervezgetésekben épp ez volt a jó: akármilyen abszurdnak tűnt a dolog elsőre, lassanként a tervezgetés során mégis megtelt értelemmel. Minden úgy kezdődik, hogy megtervezed a közvetlen jövő perceit, azután az azokra következőket, s így tovább, egészen a nap végéig.

Kételyeim voltak: ha egész napra tervezek, akkor egy milliméternyit sem térhetek el a megtervezettől, akármekkora marhaságot terveztem is. Amint már említettem, *soha*, egy milliméternyire sem tudtam eltávolodni a saját terveimtől; ellenben, ha csak az első lépéseket tervezem meg, akkor fehéren hagyhatok egy kis területet, s ha látom, hogy minden rendben, akkor folytathatom a tervezést. Az első terveim egyszerűek voltak, de mozdíthatatlanul merevek, mint a terveim általában: felkelni, reggelizni, aztán lemenni a pincébe hallgatni a csendet. Már önmagában a reggelizés kérdése sem volt egyszerű, mert mint mondtam, nagyon későn keltem, éppen ebédidőben. Sikertelenül azonban megoldanom a problémát nagyobb nehézségek nélkül, miközben szüleim a nemzeti órarend logikájának értelmében az ebédjüket fogyasztották.

Aztán jött a pince. Amikor hazamentem, mindig az volt az első, hogy oda lemenjek. Ez volt az egyetlen hely, amelyik a hosszú évek során meg tudta őrizni régi kinézetét és hangulatát, szemben a ház többi részével, melyeket anyukám belsőépítész és dekoratőr rohamai sodrában két-három havonta átrendezett. Apukámat ez zavarta,

mert ő hajlamos volt ragaszkodni a tárgyakhoz, bútorokhoz, szövegekhez, színösszeállításokhoz; ezt a hajlamát azonban anyukám gyökereiben kiirtotta, mivel ezeket a változtatásokat olyan sebességgel sikerült végrehajtania, hogy lehetetlen volt bármivel is a megszokás okán kötődést kialakítani. A nyugdíjazás utáni első évekre jellemző anyagi megszorítások arra kényszerítették, hogy a már meglévő elemek variálására szorítkozzon, vagyis állandóan a bútorok helyét változtatta, kipróbálva minden lehetséges kombinációt, melyek száma végtelennek tűnt. Annyi variációs lehetőség létezett, hogy apukám, aki hozzászokott, hogy egy szekrénybe ütközzön ott, ahol korábban egy ajtó volt, és ahhoz is, hogy a tükörképét nézegesse ott, ahol azelőtt az egyik fiatalkori vadásztrófeája, egy szarvasfej díszelgett, valósággal az érzelmi és fizikális instabilitás áldozatává vált, mivel a kezdődő zöld hályog miatt egyre romló látása nem hátrította el a minden mozdulatnál jelentkező balesetveszélyt.

Apám riasztóan meggyötört hangú panaszaival szemben anyámnak csak egy választása maradt: a megvilágítás. Az volt az a nyár, amikor anyám meglepődéssel fedezte fel, milyen mértékben képesek megváltozni a terek egy egészen jelentéktelen beruházás árán, mindössze a villanykörte fényerejét, fénykörének helyét és színét kellett megváltoztatni hozzá. Érdeemes megemlíteni, hogy számunkra, akik teljesen érzéketlenek voltunk anyám dekorációs tobzódásai iránt, igen furcsa volt nézni, ahogy az arcunk hol szederjes, hol kékes vagy lilás színben játszik, szemünk pedig szikrázó, tompa fényű vagy épp könnyesnek tűnik attól függően, hogy abban a pillanatban honnan jön a fény.

Ezen okoknál fogva az a pince maradt gyermekkorom egyetlen érintetlenül hagyott bástyája, az a megvilágítatlan emlékekkel teli tér, ahol hazaérkezésem után mindig menedéket kerestem kis időre.